

Stockholm 2025-05-27

Finansdepartementet, Enheten för digitalisering och offentlig förvaltning
Dnr Fi2025/00457

Yttrande över SOU 2025:12 – AI-kommissionens Färdplan för Sverige

Sveriges hembygdsförbund är riksorganisation för omkring 2000 hembygdsföreningar med tillsammans cirka 400 000 medlemmar. Tillsammans bildar vi en stark folkrörelse som dokumenterar och tillgängliggör kunskap om platserns historia, kulturarv och identitet i hela landet. Föreningarna tar varje år emot runt 4 miljoner besökare och förvaltar runt 11 000 byggnader, 8 miljoner bilder, 5 miljoner föremål och 25 000 hyllmeter arkiv. Verksamhet bygger på ideellt engagemang med lokal förankring.

Vi välkomnar kommissionens arbete och ambition att stärka Sveriges konkurrenskraft inom AI, men anser att färdplanen brister i att tillräckligt beakta den breda samhällsnytta som digitalisering, datadelning och AI kan ha – också utanför tekniksektorn. Kulturarv, folkbildning och civilsamhälle riskerar att hamna utanför om inte riktade åtgärder vidtas.

1. Behov av breddad inkludering i AI-satsningar

Många av AI-kommissionens förslag riktar sig främst till högteknologiska aktörer, såsom universitet och företag, medan institutioner som museer, arkiv och ideella föreningar – trots sin potential som viktiga datakällor och kunskapsförmedlare – lämnas utan konkret stöd. Vi ser därför ett stort behov av särskilda satsningar för kulturarvssektorn, folkbildningen och civilsamhällets organisationer. För att dessa ska kunna bidra till AI-utvecklingen krävs:

- Riktade medel för digitalisering och strukturering av kulturarvsdata.
- Finansiering för tillgång till beräkningsresurser även för icke-tekniska aktörer.
- Gemensamma plattformar och samordnad infrastruktur för datahantering.
- Stöd för interoperabilitet och cybersäkerhet.

Ett tydligt exempel är att Riksarkivet endast digitaliserat 4 % av sina samlingar – trots att det motsvarar 200 miljoner bilder. Liknande situation råder hos många arkiv och föreningar i vårt nätverk, där engagemanget finns men resurserna saknas.

2. Reform av upphovsrätt och tydliga datariktlinjer

Vi delar AI-kommissionens syn på behovet av en översyn av upphovsrätten. Dagens regelverk förhindrar i många fall att äldre, ibland upphovsrättsfritt material används i AI-träning. Det

krävs en balans där rättighetshavares intressen skyddas men där kulturarvsinstitutioners arbete också möjliggörs. Likaså är behovet stort av tydliga nationella riktlinjer för datadelning, öppenhet och juridiska förutsättningar för AI-användning i icke-kommersiella miljöer.

3. Folkbildning och kompetensförsörjning

Folkbildningens roll i AI-samhället måste lyftas. Det är genom folkbildning som bredden av befolkningen kan ges möjlighet att förstå, påverka och använda AI på ett informerat sätt. Men innan folkbildande aktörer kan sprida kunskap vidare, behöver de själva tillgång till resurser och kompetenshöjning. Vi föreslår därför:

- Statliga satsningar på fortbildning inom AI för folkbildningsaktörer.
- Utveckling av lättillgängliga AI-verktyg och utbildningsstöd, särskilt på svenska och minoritetsspråk.
- Stöd till biblioteken i deras roll som teknikkunniga medborgarnoder.

AI är inte bara en teknisk fråga – det är en samhällsförändrande kraft som berör alla. Det krävs en strategi där även de som inte arbetar med teknik till vardags ges möjlighet att delta.

4. Minoritetsspråk och språkteknologi

Sveriges nationella minoritetsspråk riskerar att glömmas bort i den snabba AI-utvecklingen. Här bör staten ta ett samlat ansvar för att språkmodeller utvecklas, tränas och tillgängliggörs – inte minst genom samarbete med de arkiv och föreningar som idag sitter på omfattande material, men saknar resurser för digitalisering.

5. Samordning och nationell styrning

Vi instämmer i behovet av en nationell AI-samordnare och efterfrågar en bredare och mer inkluderande styrning av AI-frågan i Sverige. I dag saknas en gemensam digital infrastruktur och standardisering som underlättar samarbete mellan sektorer.

Sveriges hembygdsförbund står gärna till förfogande för fortsatt dialog om hur kulturarv, folkbildning och civilsamhälle kan bidra till en demokratisk, hållbar och inkluderande AI-utveckling.

För Sveriges hembygdsförbund

Jan Nordwall
Generalsekreterare